

Patrycja Operacz

Kazachstan wobec procesów integracyjnych w Azji Centralnej

SŁOWA KLUCZOWE:

Nowy Szlak Jedwabny, Ekonomiczna Unia Eurazjatycka, Wrota Zachodnie Chiny – Zachodnia Europa, Kazachstan, Chiny, Federacja Rosyjska

Wprowadzenie

Azja Centralna, to pięć republik powstałych po upadku Związku Radzieckiego: Tadżykistan, Kirgistan, Turkmenistan, Kazachstan i Uzbekistan. Choć większość z tych państw stanowi ważne ogniwo na trasach tranzytowych, zarówno pod względem surowcowym, jak i przewozu ładunków, nie potrafią wykorzystać tego aspektu do rozwoju i ożywienia regionu. Dodatkowo państwa te są słabo rozwinięte pod względem infrastruktury, gospodarki, egzekwowania praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego¹. Większość z centralnoazjatyckich gospodarek jest silnie powiązana z rublem rosyjskim, nieodporna na kryzysy na światowych rynkach, zwłaszcza tych finansowych oraz ropy i gazu. Państwa te zmagają się z problemami dotyczącymi zasobów wodnych, spraw terytorialnych, energetycznych, socjalno-ekonomicznej stabilności, z brakiem jednej ekonomicznej, politycznej i informatycznej przestrzeni, a także różnic w rozwoju ekonomicznym².

¹ T. Bodio, P. Załęski, *Problemy budowy społeczeństwa obywatelskiego w państwach Azji Centralnej*, [w:] *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, Lublin 2008, s. 253–267

² K.G. Šer'jazdanova, *Centralnaâ Azja v dinamike sovpeennykh integracjonnykh tendencij*, Astana 2008, s. 99.

Liderem Azji Centralnej pod względem przemian ekonomicznych i społecznych jest Republika Kazachstanu³. Jest to jednocześnie największy kraj, na terenie którego znajdują się złoża takich surowców mineralnych, jak uran, ropa, gaz, węgiel kamienny. Położenie geograficzne Kazachstanu sprawia, że państwo jest atrakcyjne pod względem szlaków komunikacyjnych i tranzytowych⁴. Na jego terytorium ścierają się wpływy dwóch mocarstw: regionalnego Federacji Rosyjskiej i światowego Chińskiej Republiki Ludowej.

Niniejszy artykuł określa szanse, zagrożenia i wyzwania płynące z przyłączenia się Kazachstanu do międzynarodowych projektów integracyjnych: Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej i Wrót Zachodnie Chin – Zachodnia Europa. Jednocześnie artykuł charakteryzuje rolę Republiki Kazachstanu w wyżej wspomnianych konspektach integracyjnych ze szczególnym uwzględnieniem, że za jednym z nich stoi wzmożona aktywność i wpływ Federacji Rosyjskiej, za drugim zaś Chińskiej Republiki Ludowej.

Podstawą do napisania artykułu była obecność autorki na konferencjach wyszczególnionych w tekście, analiza mediów codziennych (prasy i stron internetowych) oraz wywiady swobodne przeprowadzone w Kazachstanie podczas stażu naukowego na Narodowym Uniwersytecie im. L.N. Gumilova w Astanie.

Procesy integracyjne na terenie Azji Centralnej wiążą się z kilkoma ważnymi pojęciami, których prawidłowe zrozumienie jest niezwykle istotne do dyskusji nad zagadnieniami integracji w centralnoazjatyckich państwach: geopolityka, globalizacja i modernizacja.

Pod pojęciem geopolityki rozumie się korelację pomiędzy położeniem geograficznym państwa a jego polityką zagraniczną, a także umiejscowieniem w społeczności międzynarodowej. Modernizacja oznacza procesy, które wpływają na powstanie i rozwój społeczeństw przemysłowych. Globalizacja jest procesem, w którym dochodzi do coraz większej współpracy i powiązań pomiędzy gospodarkami, rozwój społeczeństwa internetowego, ujednoczenia kultur, uznawania prawa międzynarodowego oraz norm politycznych. W procesie globalizacji region jest częścią światowego społeczeństwa. Integracja, to proces zbliżenia części obszaru dla

---

³ A. Wołowska, *Kazachstan: regionalny przykład sukcesu*, Prace Ośrodka Wschodniego, 2004, nr 15.

⁴ J. Nathan, *Kazakhstan's new economy: post-Soviet, Central Asian industries in global era*, Scranton 2006, s. 1–10.

wspólnych celów, nie zapominając jednocześnie o wyjątkowości każdego z elementów, które podlegają integracji⁵.

Obecnie możemy obserwować na arenie międzynarodowej rozpad regionalnych systemów ekonomicznych, a każde z państw, uwzględniając proces globalizacji, inaczej stara się zachować pozycję na arenie międzynarodowej. Państwa należące do obszaru poradzieckiego starają się zintegrować pomiędzy sobą. Koncepcja rozwoju Kazachstanu w procesach integracyjnych opiera się na współpracy w ramach rozwoju ekonomicznego eurazjatyckich państw⁶.

Stary niedźwiedź, nowy pomysł – Ekonomiczna Unia Eurazjatycka

Od 2009 roku Kazachstan należy do Unii Celnej, w skład której wchodzi również Białoruś i Federacja Rosyjska⁷. Kolejnym krokiem integracji pomiędzy tymi krajami stało się utworzenie 1 stycznia 2015 roku Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej (Евразийский экономический союз, dalej także jako EUEr). Do zrzeszenia mają dołączyć Armenia oraz Kirgistan.

Na arenie międzynarodowej często pojawiają się opinie, że Ekonomiczna Unia Eurazjatycka stanowi odwzorowanie Unii Europejskiej. Politycy i ekonomiści kazachscy uważają, że EUEr korzysta z doświadczeń integracji europejskiej, jednak wzorce rozwiązań instytucjonalnych, politycznych i ekonomicznych nie są przenoszone na płaszczyznę nowego tworu.

W ramach Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej zakłada się eliminację barier między innymi w następujących obszarach:

- 1) wspólnego rynku farmaceutyków i produktów medycznych – od 1 stycznia 2016;
- 2) wspólnego rynku energii elektrycznej – nie później niż do 1 lipca 2019, ale nie przed 1 lipca 2015;

---

⁵ K.G. Šer'jazdanova, *Centralnaâ Azja v dinamike sovpemennykh integracionnykh tendencij ...*, s. 9–12.

⁶ *Èkonomika Kazachstana v uslovijach modernizacii i integracii*, B.K.Sultanova (red.), *Kazachstanskij Institut Strategiceskich Issledovanij pri Prezidente Respubliki Kazachstan*, Almaty 2012, s. 184.

⁷ I. Wiśniewska, *Integracja Eurazjatycka. Rosyjska próba ekonomicznego scalenia obszaru poradzieckiego*, *Prace Ośrodka Wschodniego*, 2013, nr 44.

3) wspólnego rynku gazu, ropy naftowej i produktów ropopochodnych – nie później niż do 1 stycznia 2025, ale nie wcześniej niż przed 1 stycznia 2016⁸.

W ramach porozumienia dotyczącego Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej ustalono: szacunek dla powszechnie uznanych zasad prawa międzynarodowego, w tym zasad suwerennej równości państw członkowskich i ich integralności terytorialnej. Poszanowania odmienności struktury politycznej państw członkowskich i wzajemnie korzystnej współpracy, równości i interesów narodowych państw członkowskich, stosowanie się do zasad gospodarki rynkowej i uczciwej konkurencji⁹.

Do celów Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej zalicza się stworzenie warunków dla stabilnego rozwoju gospodarek państw członkowskich w celu poprawy warunków życia ludności. Chęć stworzenia jednolitego rynku towarów, usług, kapitału i siły roboczej. Kompleksowa modernizacja, współpracy i konkurencyjności gospodarek narodowych w gospodarce światowej¹⁰.

Prezydent Republiki Kazachstanu podkreśla w swojej książce, że idea Związku Eurazjatyckiego wiąże się z przewyciężeniem jednowymiarowego sposobu patrzenia na świat. Zdaniem Nursułtana Nazarbajewa pojęcia suwerenności i integracji nie są przeciwstawne, lecz uzupełniają się¹¹.

Unia Eurazjatycka¹² jest tworem, który uzupełnia Wspólnotę Niepodległych Państw, wychodzi naprzeciw procesom globalizacyjnym tworząc nową formę integracji: zawieranie umów gospodarczych, obronnych, dyplomatycznych, ekologicznych¹³. Zgodnie z założeniami Związku Euroazjatyckiego, z którego wywodzi się Unia Eurazjatycka ważne są: bezpieczeństwo ekologiczne i ochrona granic¹⁴.

Szansą na powodzenie procesów integracyjnych w ramach Unii Eurazjatyckiej jest skupienie uwagi na priorytetach regionalnych, ekonomicznych i społecznych. EUEr nie powinna wpływać na politykę zagraniczną państw (przez ponad dwadzieścia lat niepodległości wypracowały one swoje sposoby działań na arenie międzynarodowej). Poszczególne pań-

---

⁸ *Ewrazijskoe obozrenie*, Belarusian Institute for Strategic Studies, 2014, nr 2.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

¹¹ N. Nazarbajew, *U progę XXI wieku*, Warszawa 1997, s. 85.

¹² N. Nazarbajew w swojej publikacji nie wspomina o Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej, lecz o projekcie (ekonomicznej) współpracy regionalnej pod nazwą Unii Eurazjatyckiej.

¹³ N. Nazarbajew, *U progę XXI wieku...*, s. 87.

¹⁴ Tamże.

stwa wchodzące w skład Unii Eurazjatyckiej cechuje różnorodny poziom rozwoju gospodarczego, dlatego nie można przyjąć jednego uniwersalnego modelu integracji. Zdaniem N. Nazarbajewa „historia światowa pokazuje, że w każdym ugrupowaniu integracyjnym są liderzy, prowadzący za sobą pozostałe kraje. Dlatego koncepcja integracji dwubiegowej i wielopłaszczyznowej pozwala na najbardziej adekwatne uwzględnienie zarówno interesów narodowych, jak i interesów wspólnoty jako całości”¹⁵.

Ekonomiczna Unia Eurazjatycka odcina się od działalności w sferze politycznej, skupiając się bardziej na wszechstronnym rozwoju ekonomicznym (budowy społecznej gospodarki rynkowej, promocji zatrudnienia i postępu społecznego, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego) i społecznym (walka z wykluczeniem społecznym, dyskryminacją, promowanie sprawiedliwości i ochrony socjalnej, zapewnienie równości kobiet i mężczyzn, solidarność między pokoleniami, ochrona praw dziecka) oraz sferze kultury¹⁶.

Zdaniem Nursułtana Nazarbajewa najważniejsze w procesach integracyjnych jest stworzenie jednolitego rynku, bez ograniczeń technicznych i podatkowych, brak barier w przepływie kapitału, towarów, usług i siły roboczej. Powiązania integracyjne w gospodarce, polityce i kulturze. Warto jednak podkreślić, że żadne z państw wchodzących w skład Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej nie odstąpi swojej suwerenności¹⁷.

Proces integracji na terytorium Eurazji może pozwolić państwom tego regionu na stanie się ważnym graczem globalnym w gospodarce i polityce międzynarodowej. Niektórzy obserwatorzy podkreślają, że Ekonomiczna Unia Eurazjatycka jest alternatywnym tworem dla „miejsca pomiędzy” Azją a Europą, gdzie nie istnieją standardy demokracji, ani gospodarka rynkowa. W związku z tym, państwa należące do tego „miejsca pomiędzy” tworzą swoją własną przestrzeń i integrują się w jej obrębie¹⁸.

Umowa dotycząca powstania Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej została podpisana w Astanie przez prezydentów trzech państw członkowskich Łukaszenkę, Putina i Nazarbajewa 29 maja 2014 roku. EUEr jest sposobem na rozszerzenie rynku zbytu dla produktów rosyjskich. Już dziś możemy zaobserwować wpływ wzajemnych sankcji pomiędzy Unią Europejską i Federacją Rosyjską, które odbijają się na wszystkich kra-

¹⁵ Tamże, s. 92–93.

¹⁶ *Ewrazijskoje obozrenie...*

¹⁷ N. Nazarbajew, *U progę XXI wieku...*, s. 94.

¹⁸ S.P. Glinkin (red.), *Ewrazijskij Integracyjnyj Proekt: efekty i problemy realizacij*, Instytut Ekonomiki RAN, 2013.

jach europejskich oraz Białorusi i Kazachstanie. Po wprowadzeniu sankcji z półek sklepowych zaczęły zniknąć produkty europejskie, w zamian coraz więcej pojawiało się tych rosyjskich. Można więc spekulować, że w pesymistycznym wariacie Ekonomiczna Unia Eurazjatycka doprowadzi do odizolowania w zakresie współpracy ekonomicznej (być może również politycznej) Kazachstanu od Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych.

Republika Kazachstanu jest ważnym obszarem strategicznym dla Federacji Rosyjskiej, głównie pod względem bezpieczeństwa południowej granicy państwa. Kazachstan stanowi „granice” oddzielającą Rosję od Afganistanu i nielegalnego przemytu narkotyków¹⁹. A na terytorium tego centralnoazjatyckiego kraju Federacja Rosyjska ma możliwości rozmieszczenia baz wojskowych²⁰.

W 2014 roku zaczęto formułować opinie, że Kazachstan może spotkać podobna sytuacja polityczna, co Ukrainę i północna część kraju Kazachów może zostać wcielona do Federacji Rosyjskiej. Obawy te nasilała tzw. demonstracja nogami, czyli wyjazd Rosyjskich Kazachów do Rosji. Przyczynami takiego wyjazdu nie są jednak czynniki polityczne, lecz ekonomiczne. U północnego sąsiada (rosyjscy) Kazachowie znajdują lepsze wykształcenie, edukację i lepszy start dla dzieci.

Istnieje przypuszczenie, że w procesie integracji brakuje Kazachstanowi tożsamości historycznej i politycznej. Historia tego kraju nawiązuje do ludów koczowniczych (stąd silny wpływ struktury klanowej – żuzów), z silnym akcentem ludów tureckich, wpływu islamu, niewielką pozostałością dziedzictwa kulturowego Szlaku Jedwabnego (południe Kazachstanu) oraz najnowszą historią polityczną związaną przede wszystkim z wpływem dzisiejszej Federacji Rosyjskiej²¹.

W celu podkreślenia przeszłości historycznej i kulturowej Prezydent Kazachstanu ogłosił rok 2015, rokiem obchodów 500 rocznicy istnienia państwa Kazachów. Obchody są odpowiedzią na zarzut Prezydenta Federacji Rosyjskiej o braku państwowości Kazachstanu. Od kilku lat można zaobserwować również wzrost znaczenia języka kazachskiego. Jednak działania mające na celu przywrócenie lub przypomnienie dzie-

---

¹⁹ R. Vilpišauskas, R. Ališauskas, L. Kasčiūnas, Ž. Dambrauskaitė, V. Sinica, I. Levchenko, V. Chirila, *Eurasian Union: a Challenge for the European Union and Eastern Partnership Countries*, Estern Europe Studies Center, Wilno 2013.

²⁰ R. Zholaman, E. Aben, D. Satpayev, *Geoekonomiczne i geopolitczne położenie Kazachstanu*, [w:] T. Bodio, K.A. Wojtaszczyk (red.), *Kazachstan. Historia – społeczeństwo – polityka*, Warszawa 2000, s. 391.

²¹ M. Brill Olcott, *Kazachstan unfilled promise*, *Carnegie Endowment for International Peace*, Waszyngton 2008, s. 67–72.

dzictwa kulturowego i historycznego oraz próby określenia państwowości mogą okazać się niewystarczające do stworzenia podstaw integracyjnych. W dalszej perspektywie skłania to Kazachstan do opowiedzenia się po jednej ze stron: rosyjskiej lub chińskiej. Dodatkowo w byłych republikach Związku Radzieckiego obserwuje się nostalgię za czasami komunistycznymi²², co dodatkowo umacnia Kazachstan w integracji eurazjatyckiej. Można więc postawić tezę, że zależność Astany od Moskwy jest dla Kazachstanu czymś naturalnym. Z drugiej strony, w wypowiedziach N. Nazarbajewa dotyczących relacji z Rosją, a przede wszystkim odniesienia do imperialistycznych wypowiedzi W. Putina, można zauważyć, iż Kazachstan nie chce być już dłużej państwem peryferyjnym.

Nowy Jedwabny Szlak²³. Wrota Zachodnie Chiny – Zachodnia Europa

Niegdyś Jedwabny Szlak łączył Zachód i Wschód, a na przy szlakach rozwijały się miasta i ośrodki handlowe. Wizja powtórzenia tego zjawiska jest szczególnie kusząca dla słabo rozwiniętych państw Azji Centralnej, w tym lidera – Kazachstanu. W państwie, które uznawane jest na arenie międzynarodowej za najsilniejsze państwo regionu (duża ilość surowców mineralnych, współpraca międzynarodowa, prowadzona polityka zgody i pokoju, tworzenie procesów integracyjnych mających na celu poprawę ekonomiczną regionu Azji Centralnej) a nadal jest krajem słabo rozwiniętym (brak infrastruktury drogowej, kolejowej, słabo rozwinięta infrastruktura lotnicza i morska). Państwem, które zмага się nie tylko z katastrofą ekologiczną (jeziora Aralskiego), ale także międzynarodową prywatyzacją przedsiębiorstw.

Projekt Nowego Jedwabnego Szlaku jest realizowany w Kazachstanie pod nazwą „5S”: prędkość, serwis, koszty, bezpieczeństwo i stabilność, (ros. *скорость, сервис, стоимость, сохранность и стабильность*). Obecnie Kazachstan ma utrudniony dostęp do międzynarodowych rynków,

---

²² *Ewrazijskij Integracjonnyj Proekt: efekty i problemy realizacij...*

²³ Pod nazwą Nowy Jedwabny Szlak kryje się wiele procesów integracyjnych w Azji Centralnej: Nowy Jedwabny Szlak Kolejowy, Nowy Jedwabny Szlak Gazu i Ropy, New Silk Road – program pomocy rozwojowej prowadzony przez Stany Zjednoczone głównie dotyczący Afganistanu (pomysłodawcą jest prof. F. Starr). W niniejszym artykule za Nowy Jedwabny Szlak uważa się projekt: Zachodnie Chiny – Zachodnia Europa.

dlatego dołączenie do projektu jest szansą na dotarcie do większej ilości miejsc zbytu²⁴.

Stworzenie Jedwabnego Szlaku jest reakcją na nieefektywność Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Inni zaś uważają, że projekt jest „chińską wersją” Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej, w której będą brać udział nie 3, a 12, lub 20 państw. Niektórzy eksperci widzą w Chinach zagrożenie, inni zaś partnera handlowego i politycznego obecnego w Kazachstanie od wielu lat. W przemówieniu na konferencji „Eurasian Transport Integration Transcending energy – new synergies for word between geopolitical challanges, business opportunites and future perspectives”²⁵ dyrektor Banku Narodowego Republiki Kazachstanu, Kairat Kelimbetov podkreślił, że należy zachęcać Chińczyków do inwestowania w Kazachstanie, ponieważ wiąże się to ze wzmocnionymi inwestycjami w trasach przesyłowych (rozbudowie gazociągów, ropociągów i autostrad), wzmocnionym ruchem turystycznym, dzięki któremu będzie rozwijała się baza turystyczna oraz rozwojem pozostałych sektorów: budownictwa, górnictwa, przemysłu. Dla Kazachów²⁶ obecność Chińczyków w regionie wiąże się przede wszystkim z zagrożeniem. Obawiają się, że wschodni sąsiedzi zabiorą im miejsca pracy, wykupią większość udziałów w przedsiębiorstwach oraz zaleją rynek chińskimi towarami. Jednocześnie na wyżej wspomnianej konferencji Aleksey Bezborodov (InfraNews Russia) podkreślił, że o wiele korzystniejsze byłoby dla Kazachstanu tworzenie na terytorium państwa baz logistycznych (hurtowni, magazynów) i przesyłanie towarów samemu do reszty świata, niż udostępnianie Chińczykom możliwość budowania tras tranzytowych (bez przechwytywania towaru), a następnie importowanie tych produktów z Unii Europejskiej czy Federacji Rosyjskiej. Przedstawiciele władz Kazachstanu uważają, że reaktywacja Nowego Jedwabnego Szlaku (w tym przede wszystkim utworzenie nowych tras kolejowych, dróg i lotniczych) przyspieszy rozwój gospodarczy Kazachstanu.

Zdaniem N. Nazarbajewa współpraca z Chinami jest otwarciem się na inną drogę do świata²⁷. Na przykład dzięki współpracy Kazachstanu z Chińską Republiką Ludową, centralnoazjatyckie państwo uzyskało najkrótszy dostęp do Oceanu Spokojnego. Kooperacja z Chinami w ramach

---

²⁴ Informacje pochodzą z materiałów promocyjnych firmy Kazlogistic.

²⁵ Autorka była uczestnikiem ww. konferencji, która odbyła się 12–13 listopada 2014 r. w Astanie.

²⁶ Na podstawie wywiadów swobodnych, przeprowadzonych podczas pobytu naukowego w Kazachstanie.

²⁷ N. Nazarbajew, *U progu XXI wieku...*, s. 172–173.

Wielkiego Jedwabnego Szlaku dotyczy przede wszystkim zwiększenia przepustowości na trasach kolejowych oraz porozumienia w celu przesyłania towarów o wyższej jakości (założenie to nie zostało zachowane i do Kazachstanu, podobnie jak Kirgistanu, trafiają chińskie towary o kiepskiej jakości)

Niektórzy badacze uznają, że projekt Nowego Jedwabnego Szlaku jest kreowany po to, aby zachować chińską obecność w przestrzeni eurazjatyckiej za pośrednictwem modernizacji infrastruktury socjalno – ekonomicznej oraz stworzenia dobrych relacji z krajami sąsiednimi dla rozwoju przede wszystkim chińskiej gospodarki, z punktu widzenia wsparcia towarowego biznesu i stworzenia ekonomicznej bazy rozwoju kraju²⁸.

Uważa się również, że Nowy Jedwabny Szlak służy jedynie chińskimi interesom i jest odpowiedzią na „nową walkę” o wpływy w Eurazji Centralnej²⁹. Politolog Sergiej Karaganov uważa, że w procesie globalizacji państwa uzależnione są od swojego geograficznego położenia, a także od bezpieczeństwa transportu towarów³⁰. Dlatego Kazachstan zdaje się być skazany na udział w zbliżaniu się Chin do Europy.

Z drugiej strony, zwolennicy nowego szlaku transportowego uważają, że idea kreowana przez Pekin jest efektywnym ekonomicznym szlakiem transportowym pomiędzy Chinami, a chłonnym rynkiem Unii Europejskiej. W tym projekcie Kazachstan jawi się jako ważne ogniwo, które łączy dwa globalne regiony. Zgodnie z tym zamysłem w Kazachstanie mają powstać centra logistyczne³¹.

Kolejnym aspektem może być stworzenie za pomocą Nowego Jedwabnego Szlaku strefy wpływów, nie tylko chińskich, ale także europejskich w centralnoazjatyckich państwach, które bogate są w zasoby naturalne (szczególnie Kazachstan) oraz niwelowanie wpływów Federacji Rosyjskiej i Stanów Zjednoczonych. Najwięksi przeciwnicy Nowego Jedwabnego Szlaku obawiają się, że przyczyni się do rosyjsko–chińskiego konfliktu w Azji Centralnej. Dlatego prognozuje się, że obszar Kazachstanu będzie w najbliższych latach obszarem politycznego i ekonomicznego wpływu Pekinu. Z drugiej strony zauważa się, że jeśli projekt zostanie w pełni zrealizowany stworzy nowy geoeconomiczny atlas świata³².

²⁸ A. Amrebaev, *Ekonomiceskij pojas Velkogo šelkogo puti ot idei k real'nosti*, „Kazachstan v global'nych processach” 2014, nr 3, s. 30–39.

²⁹ Tamże,

³⁰ S. Karaganov, *Karta Mira: Vozvrasščene geopolityki*, „Vedomosti” nr 62/3324, 10.04.2013.

³¹ A. Amrebaev, *Ekonomiceskij pojas Velkogo šelkogo puti ot idei k real'nosti...*

³² Tamże.

Odnowienie Jedwabnego Szlaku spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, rozwój infrastrukturalny, stworzy podstawę do wykreowania perspektywicznych projektów biznesowych, nowych inwestycji, wzmocni ekonomiczny wpływ Chin na region Eurazji. Zaletą działań Pekinu jest również brak chęci wdrażania w Azji Centralnej demokracji oraz brak przesłanek politycznych przy tworzeniu projektu³³.

Warto podkreślić, że wzmoczony chiński rozwój infrastruktury i udziałów w gospodarce Kazachstanu jest spowodowany dużym udziałem w kazachskim rynku gazu i ropy (30%) oraz rozwijającą się współpracą w obrębie ekonomicznej strefy Hargos. Reasumując, Astana może wybierać pomiędzy dołączeniem do międzynarodowej lokomotywy dzisiaj lub dołączeniem do niej za kilka lat jako jeden z ostatnich, mało znaczących wagonów³⁴.

Pomiędzy sprytnym smokiem a silnym niedźwiedziem

Współpraca w ramach dwóch omawianych projektów pozwala na rozwijanie infrastruktury wydobywczej zasobów naturalnych. Dodatkowo, Federacja Rosyjska i Chińska Republika Ludowa, w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej, nie podejmują kroków ku demokratyzacji Kazachstanu.

W procesie globalizacji na znaczeniu traci państwo. Integracja umożliwia dostęp do źródeł finansowania, technologii, siły roboczej, pozwala na rozwiązywanie problemów socjalnych, rozdzielenie ośrodków wytwórczych. Konkurencja powoduje zwiększenie efektywności oraz polepszenie międzynarodowej polityki handlowej. Integracja to dostęp do programów wsparcia, nowych rynków zbytu i inwestycji³⁵.

Dla Kazachstanu współuczestnictwo w projektach Pekinu daje możliwość uniezależnienia się od rosyjskich szlaków tranzytowych. Biorąc pod uwagę zwiększone zapotrzebowanie Pekinu na ropę i gaz możemy założyć, że plany rozbudowy szlaków tranzytowych w ramach projektu Nowego Jedwabnego Szlaku będą dotyczyły również rozwoju infrastruktury szlaków przesyłowych błękitnego paliwa.

---

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ K.G. Šer'jazdanova, *Centralnaâ Azja v dinamike sovpemennyh integracjonnych tendencij...*, s. 9–14.

Kazachstan jest najszybciej rozwijającym się państwem Azji Centralnej, który cechuje stabilność polityczna³⁶. Jest jednocześnie jedenastą gospodarką świata pod względem szacowanych złóż ropy naftowej. Kraj ma ogromne zapasy innych minerałów i metali, takich jak wolfram, baryt, miedź, uran, złoto, rudy żelaza i cynk. Na przykład, Kazachstan jest właścicielem 12% uranu na świecie i wytwarza 36,5% światowej produkcji, co jest największą częścią światowych zasobów uranu. Aby nadążyć za szybko rozwijającą się gospodarką, Kazachstan dywersyfikuje swoich partnerów handlowych, zwiększając wielkość przedsiębiorstw oraz znajdując nowe rynki zbytu. W związku z tym, możliwości i alternatywy przewidziane przez nowe inicjatywy Jedwabnego Szlaku zaspokajają potrzeby i cele Kazachstanu. Przystąpienie do Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej pozwala Kazachstanowi rozszerzyć rynek zbytu, a także daje krajowi korzyści z pozataryfowych możliwości handlowych i uproszczonych transgranicznych usług transportowych i celnych.

Kazachstan poszukuje nowych sposobów współpracy. Na przykład, większość towarów przechodzi przez miasto Aktau (rejon Morza Kaspijskiego). Władze Kazachstanu mają wizję przekształcenia Aktau w regionalny węzeł komunikacyjny i kluczowe miejsce na trasie Nowego Jedwabnego Szlaku. Kazachstan otrzymuje znaczące wsparcie z Chin w zakresie wydobycia zasobów naturalnych, budowy dróg i kolei. Wielostronny międzynarodowy korytarz transportowy, „Zachodnia Europa – Zachodnie Chiny” połączy Europę z Azją przez rosyjskie miasta Sankt Petersburg, Moskwa, Niżny Nowogród, Kazań i Orenburg oraz miasta Kazachstanu: Aktobe, Kyzylorde, Shymkent, Taraz i Ałmaty. Oczekuje się, że korytarz stanie się jednym z najbardziej zaawansowanych technologicznie szlaków handlowych pod względem jakości infrastruktury drogowej. Projekt ma zostać zakończony do 2017 roku³⁷.

Wnioski

Zarówno Nowy Jedwabny Szlak jak i Ekonomiczna Unia Eurazjatycka są zgodne z planem gospodarczym wprowadzonym w życie w grudniu 2014 roku, nazywanym Jedyną Drogą (*Nur Dżoł*). Plan ten został wcielony w życie jako odpowiedź na kryzys na rynku ropy (cena za baryłkę ropy spadła poniżej 70 dolarów amerykańskich). W ramach „Nowej

---

³⁶ Tamże.

³⁷ V. Fedorenko, *The New Silk Road Initiatives in Central Asia...*

drogi” zakłada się m.in. rozwój infrastruktury oraz wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Sama rola Kazachstanu w procesach integracyjnych jest bierna. Prezydent Republiki stosując politykę pokoju i zgody, stara się znaleźć złoty środek we współpracy pomiędzy dwoma regionalnymi mocarstwami w Azji Centralnej. Nie udaje mu się jednak zminimalizować ich wpływu na funkcjonowanie gospodarki. Balansowanie pomiędzy ekonomicznymi wpływami Chin i polityczną zależnością od Federacji Rosyjskiej może w dłuższej perspektywie prowadzić do rozwoju infrastruktury na terenie Kazachstanu, uniemożliwi jednak podejmowanie samodzielnych decyzji politycznych. O ile w stosunku do Federacji Rosyjskiej Kazachstan wysuwa zastrzeżenia, że jeśli Ekonomiczna Unia Eurazjatycka przerodzi się z projektu ekonomicznego w stowarzyszenie o charakterze politycznym (szczególnie chodzi o odrodzenie imperializmu rosyjskiego), to Kazachstan wystąpi z ugrupowania. Takie stwierdzenia przy dość silnym powiązaniu z Federacją Rosyjską są jednak dość wątpliwe, chyba że pojawi się inny silny partner, który będzie oferował więcej swobody politycznej elitom władzy. Być może wówczas Chińska Republika Ludowa wykorzysta chwilę słabości Kazachstanu.

Jak podkreślają eksperci z kazachskiego think-thanku Funduszu Pierwszego Prezydenta, Kazachstan powinien obawiać się obecnie bardziej ekspansji indyjskiej (szczególnie pod względem ekonomicznym i technologicznym) niż chińskiej i rosyjskiej. „Hinduskie niebezpieczeństwo” jest postrzegane jako większe zagrożenie niż wzmożony handel nielegalnymi narkotykami po opuszczeniu Afganistanu przez wojska amerykańskie.

Drugim ważnym pytaniem otwartym jest, czy Kazachstan ma inną alternatywną drogę niż tę skupioną na procesach integracyjnych, w szczególności w warunkach międzynarodowej globalizacji?

Azja Centralna w XIX w. była przedmiotem Wielkiej Gry. Obecnie coraz częściej mówi się o jej reaktywacji³⁸. Można stwierdzić, że zachodzące procesy integracyjne są kontynuacją wpływów dwóch azjatyckich mocarstw regionalnych. A słabe politycznie państwa w Azji Centralnej mogą jedynie zaakceptować reguły gry lub pozostać zapomnianym regionem. Szansą, a zarazem ryzykownym posunięciem, byłoby utworzenie silnej strefy ekonomicznej między piątką centralnoazjatyckich państw.

---

³⁸ A. Ziętek, M. Misiągiewicz, *Działania Chińskiej Republiki Ludowej w regionie*, [w:] B. Bojarczka, A. Ziętek (red.), *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, Lublin 2008, s. 117.

Jednak różnice, przede wszystkim polityczne, oraz brak porozumienia w regionie, co do kraju, który przewodziłby takiej integracji i jak owa integracja miałaby przebiegać sprawia, że Unia Centralnoazjatycka³⁹ nie powstanie powodując, że kraje będą „zawsze” zależne od chińskiego tygrysa lub rosyjskiego niedźwiedzia.

Obecnie znaczna część migrantów zarobkowych przekazuje część swoich dochodów swoim rodzinom. Większość z pracowników nie posiada odpowiednich dokumentów wizowych, zezwolenia na pracę, często mają problem ze znalezieniem wysokopłatnej pracy, więc muszą pracować w trudnych warunkach, za co otrzymują minimalne wynagrodzenie. Jeśli nowe inicjatywy w ramach Jedwabnego Szlaku doprowadzą do stworzenia nowych miejsc pracy i zapewnienia możliwości inwestowania w małe przedsiębiorstwa, to pracownicy z krajów Azji Centralnej będą mogli wrócić do swojej ojczyzny. Prognozuje się, że doprowadzi to do wzrostu krajowych gospodarek. Część imigrantów, którzy wykształcili się w innych krajach będzie chciało powrócić do kraju i zainwestować w nich w ramach dofinansowań małych i średnich przedsiębiorstw⁴⁰.

Przeszkodą w realizacji inicjatyw w ramach Nowego Jedwabnego Szlaku jest niechęć przywódców poszczególnych państw do liberalizacji handlu. Państwa Azji Centralnej nie mają dostępu do morza, bez współpracy regionalnej nie są w stanie osiągnąć szybkiego wzrostu gospodarczego. Nowe inicjatywy Jedwabnego Szlaku pobudzają handel i rozwój w sąsiednich krajach, co doprowadza do rozwinięcia i poprawy społecznej ubogich regionów tej części świata. Ponadto prognozuje się zwiększenie dwustronnych i wielostronnych umów rządowych, wzrost liczby zakładanych małych i średnich przedsiębiorstw, wzrost wskaźników ekonomicznych, znaczną poprawę infrastruktury oraz bazy turystycznej. Reasumując, wyzwaniem dla Kazachstanu w ramach Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej oraz Nowego Jedwabnego Szlaku jest stworzenie innowacyjnego państwa. Wszystko wskazuje na to, że Kazachstan jest gotów wykorzystać szansę, jaką daje mu udział w projektach integracyjnych.

---

³⁹ W szerszej perspektywie można zarzucać utopijny charakter pomysłowi stworzenia Unii Centralnoazjatyckiej, podkreślając przede wszystkim słabość regionu.

⁴⁰ V. Fedorenko, *The New Silk Road Initiatives in Central Asia...*

STRESZCZENIE

W procesie globalizacji na znaczeniu tracą państwa, zyskują zaś regiony. Obszar Azji Centralnej, tworzony przez Tadżykistan, Uzbekistan, Kirgistan, Turkmenistan i Kazachstan, jest ważnym szlakiem tranzytowym oraz regionem, w którym wciąż ścierają się strefy wpływów m.in. Federacji Rosyjskiej, Chińskiej Republiki Ludowej, Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej. Artykuł przedstawia rolę Republiki Kazachstanu, lidera regionu, w dwóch procesach integracyjnych: Ekonomicznej Unii Eurazjatyckiej oraz Wrót Zachodnie Chiny – Zachodnia Europa. Zakreśla wyzwania, szanse i zagrożenia oraz w nieznacznym stopniu konsekwencje z przystąpienia do wyżej wspomnianych projektów.

Patrycja Operacz

THE PROBLEMS OF INTEGRATION PROCESSES IN CENTRAL ASIA IN THE POLICY OF KAZAKHSTAN

In the process of globalization, the state loses its importance, gaining the region. Central Asia region, created by Tajikistan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Kazakhstan is an important transit route. Central Asia region, which still clash sphere of influence among Russian Federation, China, the United States and the European Union. The article presents the role of the Republic of Kazakhstan, the leader of the region, in the two integration processes: Economics Eurasian Union and Gate Western China – Western Europe. It outlines the challenges, opportunities and threats, and to a negligible extent the consequences of accession to the above-mentioned projects.

KEY WORDS: *New Silk Road, Eurasian Economic Union, Gates Western China – Western Europe, Kazakhstan, China, Russian Federation*

Bibliografia

- Amrebaev A., *Ekonomiceskij pojas Velkogo šelkogo puti ot idei k real'nosti*, [w:] „Kazachstan v global'nych processach” 2014, nr 3.
- Bodio T., Załęski P., *Problemy budowy społeczeństwa obywatelskiego w państwach Azji Centralnej*, [w:] *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, Lublin 2008.
- Brill Olcott M., *Kazachstan unfilled promise*, Waszyngton 2008.
- Ewrazijskoe obozrenie*, Belarusian Institute for Strategic Studies, 2014, nr 2.

- Fedorenko V., *The New Silk Road Initiatives in Central Asia*, Rethink Paper, 2013, nr 10/August.
- Glinkinoy S.P. (red.), *Ewrazijskij Integracjonnyj Proekt: efekty i problemy Realizacij*, Moskwa 2013.
- Nathan J., *Kazakhstan's new economy: post-Soviet, Central Asian industries in global era*, Scranton 2006.
- Nazarbajew N., *U progę XXI wieku*, red. naukowa wydania polskiego: T. Bodio, W. Jakubowski, Warszawa 1997.
- Šer'jazdanov K.G. a, *Centralnaâ Azja v dinamike sovpeennykh integracionnykh tendencij*, Astana 2008.
- B.K. Sultanova (red.), *Èkonomika Kazachstana v uslovijach modernizacii i integracii*, Almaty 2012.
- Vilpišauskas R., Ališauskas R., Kasčiūnas L., Dambrauskaitė Ž., Sinica V., Levchenko I., Chirila V., *Eurasian Union: a Challenge for the European Union and Eastern Partnership Countries*, Wilno 2013.
- Zholaman R., Aben E., Satpayev D., *Geoekonomiczne i geopolitczne położenie Kazachstanu*, [w:] T. Bodio, K.A. Wojtaszczyk (red.), *Kazachstan. Historia – społeczeństwo – polityka*, Warszawa 2000.